

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВИЩОЇ РАДИ ПРАВОСУДДЯ

ADMINISTRATIVE AND LEGAL STATUS OF THE HIGH COUNCIL OF JUSTICE

В статті розкрито адміністративно-правовий статус Вищої ради правосуддя. Доведено, що сутністю діяльності цього головного органу суддівського врядування є забезпечення незалежності судової гілки влади від будь яких політичних та інших впливових сил. Наголошено що незалежність судової влади будучи необхідною умовою для здійснення правосуддя не є самоціллю. Воно є інструментом для забезпеченню ефективного і справедливого судочинства в правій демократичній державі. Зовнішнім критерієм виміру якого є довіра громадян до суду (судді), яка в умовах сьогодення є не належною. Маючи безпрецедентно вагомі повноваження щодо суддів, Вища рада правосуддя має усі законної повноваження, щоб притягнувати до дисциплінарної відповідальності суддів, які допустили грубі порушення при здійсненні правосуддя, неетичну поведінку, порушили присягу судді, включно зі звільненням їх з негативних мотивів. Одночасно Вища рада правосуддя є головним суб'єктом, який може захистити суддю від необгрунтованих чи спірних звинувачень. Зроблено висновок, що провідною проблемою адміністративно-правового статусу Вищої ради правосуддя є відбір і призначення її членів. Як мають обернутися з досвідчених добросесних суддів (суддів у відставці). Будь який політичний вплив в цьому випадку має нейтралізований системо відбору претендентів суб'єктами вітчизняних та зарубіжних західних громадянського суспільства, які опікуються проблемами правосуддя. В цілому зроблено висновок, що адміністративно-правовий статус Вищої ради правосуддя – це взаємопов'язаний між собою комплекс адміністративних прав та обов'язків, що призначений для забезпечення незалежності судової гілки влади України, а також для формування високопрофесійного суддівського корпусу на цих засадах з метою справедливого забезпечення прав, свобод та законних інтересів громадян нашої держави й надання їм своєчасного, якісного, справедливого, незалежного та неупередженого правосуддя.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, Вища рада правосуддя, ефективність, незалежність, публічна адміністрація, справедливість, судова влада.

The article discloses the administrative and legal status of the High Council of Justice. It has been proven that the essence of the activity of this main body of judicial governance is to ensure the independence of the judicial branch of power from any political and other influential forces. It was emphasized that the independence of the judiciary, being a necessary condition for the administration of justice, is not an end in itself. It is a tool for ensuring effective and fair justice in a right-wing democratic state. The external criterion for the measurement of which is the trust of citizens in the court (judge), which in today's conditions is unsatisfactorily. With unprecedented powers over judges, the High Council of Justice has all the legal powers to bring to disciplinary responsibility judges who have committed gross violations in the administration of justice, unethical behavior, violated the judge's oath, including their dismissal for negative reasons. At the same time, the Supreme Council of Justice is the main entity that can protect a judge from unfounded or controversial accusations. It was concluded that the leading problem of the administrative and legal status of the High Council of Justice is the selection and appointment of its members. How to choose experienced and virtuous judges (retired judges). Any political influence in this case is neutralized by the system of selection

of applicants by the subjects of domestic and foreign Western civil society, which take care of the problems of justice. In general, it was concluded that the administrative-legal status of the High Council of Justice is an interrelated complex of administrative rights and duties, which is intended to ensure the independence of the judicial branch of the government of Ukraine, as well as to form a highly professional judicial corps on these bases with the aim of fair provision of the rights, freedoms and legitimate interests of the citizens of our country and providing them with timely, high-quality, fair, independent and impartial justice.

Key words: *administrative and legal status, efficiency, independence, judiciary, justice, public administration, Supreme Council of Justice.*

Актуальність дослідження. В системі теорії розподілу влад судовій належить невід'ємне провідне місце. В розвитку таких засад в правових державах функції відбору, призначення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, звільнення суддів, забезпечення їх недоторканості покладається на спеціальний орган суддівського врядування. В Україні це Вища рада правосуддя. Правове становище якого характеризуються певним статусом, зокрема адміністративно-правовим. Термін «адміністративно-правовий статус» зустрічається дуже часто в правовій площині, тому його дослідження є вагомим якщо ми хочемо виявити сутність того чи іншого суб'єкта публічної адміністрації.

Право на справедливе та неупереджене правосуддя має кожен громадянин нашої держави, тому пріоритетним завданням є розгляд адміністративно-правового статусу, саме Вищої ради правосуддя. Оскільки цей орган є суб'єктом владних повноважень судової гілки влади, то науковий інтерес є досить важливим в рамках обраної проблематики. Слід зазначити, що адміністративно-правовий статус інших органів публічної адміністрації в сфері судочинства активно досліджується й іншими вченими, які мають досить різні суб'єктивні думки.

На сьогоднішній день існує значна кількість проблем щодо визначення адміністративно-правового статусу Вищої ради правосуддя, які ускладнюють її практичну діяльність та реалізацію державної політики у забезпечення незалежності судової гілки влади України. Основною з таких, на нашу думку є низька довіра громадян України до судової гілки влади. Забезпечення якої є практично місією цього органу суддівського врядування.

Кожен суб'єкт, який приймає участь в правових відносинах має свій притаманний лише йому адміністративно-правовий статус, Вища рада правосуддя являється основним органом, який забезпечує незалежність судової гілки влади, тому це є важливим та актуальним питанням для подальшого наукового дослідження.

Огляд останніх досліджень і публікацій. До проблематики визначення сутності адміністративно-правового забезпечення ефективності судової влади звертали свою увагу такі вчені-юристи С. Бондар, А. Борко, О. Гумін, О. Дручек, Р. Ігонін, І. Іерусалімова, О. Клименко, Я. Лазур, Н. Литвин, А. Олійник, І. Прошута, К. Степаненко, К. Толкачев та інші. Проте, до аналізованих нами питань вони зверталися лише побічно, досліджуючи інші більш загальні, спеціальні чи суміжні виклики.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі емпіричної соціології доктринальних праць вчених-юристів, діючого законодавства розкрити новітній адміністративно-правовий статус Вищої Ради правосуддя.

Виклад основних положень. Спочатку з'ясуємо, що означає слово статус, відповідно до тлумачного словника української мови «статус» – це певний стан чого-небудь [1, с. 420]. Іншим поняттям є правовий статус людини, який відповідно до загальної теорії держави та права, означає юридично закріплене становище людини в суспільстві, відповідно до якого фізична особа як суб'єкт права вступає у правовідносини, координує свою діяльність і поведінку в суспільстві [2, с. 60].

Відповідно до вищезазначеного, адміністративно-правовий статус - це правове становище певного суб'єкта правових відносин, який має відповідно до чинного законодавства свої права та обов'язки, що реалізуються у сфері адміністративного права.

В умовах проведення судової реформи треба пам'ятати, що без належного забезпечення судової влади неможливо буде забезпечити права, свободи й законні інтереси громадян України. Суб'єктами такого забезпечення, крім органів виконавчої влади, є інші державні органи. Вони вступають у адміністративно-правові відносини з приводу виконання покладених на них обов'язків і реалізації належних їм прав у сфері публічного управління. За загальним правилом, серед державних органів, які не належать до виконавчої гілки влади, переважна більшість бере

участь в адміністративно-правових відносинах не безпосередньо, а через свій апарат. Це стосується насамперед органів законодавчої та судової влади, а також органів прокуратури [3].

Одним із таких органів, який було створено відносно нещодавно є Вища рада правосуддя. Для визначення адміністративно-правового статусу Вищої ради правосуддя спочатку звернемося до головного закону нашої держави. В Конституції України зазначено, що в Україні діє Вища рада правосуддя, яка: вносить подання про призначення судді на посаду; ухвалює рішення стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності; розглядає скарги на рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора; ухвалює рішення про звільнення судді з посади; надає згоду на затримання судді чи утримання його під вартою; ухвалює рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; вживає заходів щодо забезпечення незалежності суддів; ухвалює рішення про переведення судді з одного суду до іншого; здійснює інші повноваження, визначені цією Конституцією та законами України [4].

Таким чином, вищезазначені повноваження стосуються виключно сфери обрання суддів на посаду, а також забезпечення незалежності судової гілки влади в цілому.

Вища рада правосуддя складається з двадцяти одного члена, з яких десятьох - обирає з'їзд суддів України з числа суддів чи суддів у відставці, двох - призначає Президент України, двох - обирає Верховна Рада України, двох - обирає з'їзд адвокатів України, двох - обирає всеукраїнська конференція прокурорів, двох - обирає з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ. Порядок обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя визначається законом. Голова Верховного Суду входить до складу Вищої ради правосуддя за посадою. Строк повноважень обраних (призначених) членів Вищої ради правосуддя становить чотири роки. Одна й та ж особа не може обіймати посаду члена Вищої ради правосуддя два строки поспіль. Член Вищої ради правосуддя не може належати до політичних партій, профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади (крім посади Голови Верховного Суду), виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької чи творчої. Член Вищої ради правосуддя має належати до правничої професії та відповідати критерію політичної нейтральності. Законом можуть бути передбачені додаткові вимоги до члена Вищої ради правосуддя. Вища рада правосуддя набуває повноважень за умови обрання (призначення) щонайменше п'ятнадцяти її членів, серед яких більшість становлять судді. Відповідно до закону в системі правосуддя утворюються органи та установи для забезпечення добору суддів, прокурорів, їх професійної підготовки, оцінювання, розгляду справ щодо їх дисциплінарної відповідальності, фінансового та організаційного забезпечення судів [4].

Відповідно до цього, законодавець визначив певні вимоги, щодо призначення Членів Вищої ради правосуддя.

Згідно із Законом України «Про Вищу раду правосуддя» Вища рада правосуддя є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування доброчесного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів. Вища рада правосуддя утворюється особою, видатки на її утримання визначаються окремим рядком у Державному бюджеті України [5].

Статус, повноваження, засади організації та порядок діяльності Вищої ради правосуддя визначаються Конституцією України, Законом України «Про Вищу раду правосуддя» та Законом України "Про судоустрій і статус суддів». Вища рада правосуддя затверджує регламент Вищої ради правосуддя, положення якого регулюють процедурні питання здійснення нею повноважень [5].

Вища рада правосуддя: вносить подання про призначення судді на посаду; ухвалює рішення стосовно порушення суддею вимог щодо несумісності; забезпечує здійснення дисциплінарним органом дисциплінарного провадження щодо судді; утворює органи для розгляду справ щодо дисциплінарної відповідальності суддів; розглядає скарги на рішення відповідних органів про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора; ухвалює рішення про звільнення судді з посади; надає згоду на затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом; ухвалює рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; вживає заходів щодо забезпечення авторитету правосуддя та незалежності суддів; ухвалює рішення про переведення судді з одного суду до іншого, рішення про відрядження судді до іншого суду того самого рівня і спеціалізації; ухвалює рішення про припинення відставки судді; погоджує кількість суддів у суді;

затверджує Положення про Єдину судову інформаційну (автоматизовану) систему, Положення про Державну судову адміністрацію України та типові положення про її територіальні управління, Положення про Службу судової охорони, Положення про проведення конкурсів для призначення на посади державних службовців у судах, органах та установах системи правосуддя, Положення про Комісію з питань вищого корпусу державної служби в системі правосуддя, Порядок ведення Єдиного державного реєстру судових рішень; затверджує порядок складення відбіркового іспиту та методику оцінювання його результатів, порядок складення кваліфікаційного іспиту та методику оцінювання кандидатів, положення про проведення конкурсу на зайняття вакантної посади судді, порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, порядок формування і ведення суддівського досьє (досьє кандидата на посаду судді); погоджує Типові положення про апарат суду, Положення про порядок створення та діяльності служби судових розпорядників; надає обов'язкові до розгляду консультативні висновки щодо законопроектів з питань утворення, реорганізації чи ліквідації судів, судоустрою і статусу суддів, узагальнює пропозиції судів, органів та установ системи правосуддя стосовно законодавства щодо їх статусу та функціонування, судоустрою і статусу суддів; здійснює функції головного розпорядника коштів Державного бюджету України щодо фінансового забезпечення своєї діяльності; бере участь у визначенні видатків Державного бюджету України на утримання судів, органів та установ системи правосуддя відповідно до Бюджетного кодексу України; затверджує за поданням Державної судової адміністрації України нормативи кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів; погоджує в установленому порядку перерозподіл бюджетних видатків між судами, крім Верховного Суду; призначає на посаду та звільняє з посади Голову Державної судової адміністрації України, його заступників; визначає за поданням Голови Державної судової адміністрації України граничну чисельність працівників Державної судової адміністрації України, у тому числі її територіальних управлінь; призначає та звільняє з посад членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; приймає рішення про звільнення членів Вищої ради правосуддя [5].

Відповідно до цього можемо зробити висновок, що Вища рада правосуддя є одним із основних органів захисту суддівської незалежності, а також відповідає за стан та авторитет судової влади. Оскільки цей орган повинен забезпечити належний доступ громадян до справедливого правосуддя.

Р. Голобутовський, вважає що Закон України «Про вищу раду правосуддя» наділив її повноваженнями взаємодіяти з іншими суб'єктами, насамперед з органами державної влади, щодо забезпечення незалежності правосуддя та авторитету судової влади, обрання членів до її складу тощо. Відповідно до змін Конституції України в частині правосуддя і положень Закону «Про Вищу раду правосуддя», саме Вища рада правосуддя наділяється повноваженнями призначення, звільнення та кар'єрного росту суддів, а також можливістю впливати на адміністрування судами, в т.ч. бере участь у визначенні видатків Державного бюджету України на утримання судів, органів та установ системи правосуддя, погоджує перерозподіл бюджетних видатків між судами (крім Верховного Суду). Ці повноваження дають можливість забезпечувати рівновагу судової влади серед інших гілок державної влади в Україні [6].

Окремою червоною лінією слід виділити те, що було прийнято Закон України «Про Вищу раду правосуддя», що безумовно є позитивним кроком для створення та функціонування фундаментальної правової держави. Однак на думку громадських активістів практика її практичної діяльності була не належна. Вони наводять приклади, що існували, коли продовжувала здійснювати правосуддя суддя, по якій порушена справа за колабораціонізм. Більш того, вона продовжувала очолювати суд. Що є неприпустимим в умовах повномасштабної вторгнення російсько-терористичних військ в Україну [7]¹. Коли Вища рада юстиції є відповідальною за формування суддівського корпусу та притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності.

Однак, відразу ж хочеться зазначити про недосконалість процедури обрання членів Вищої ради правосуддя. Наразі не існує чіткої процедури, прописаної на законодавчому рівні з приводу призначення членів цього конкретного органу, що не дозволяє уникнути «конфлікту інтересів».

Достіть влучно зазначає С. Кічмаренко, зокрема про методи та форми її адміністративної діяльності. Вища рада правосуддя готує та ухвалює: рішення, ухвали, протокольні ухвали. Голова Вищої ради правосуддя з питань, що належать до його адміністративних повноважень, видає накази й розпорядження; Рішення Вищої ради правосуддя – це розпорядчі документи, що

¹ Чому в Україні не працює Вища рада правосуддя? Свідомі. 2023. <https://svidomi.in.ua/page/chomu-ukraini-ne-pratsiue-vyshcha-rada-pravosuddia>

ухвалюються більшістю членів Ради, які беруть участь у засіданні в колегіальному порядку для розв'язання найважливіших питань, що належать до їх компетенції. За юридичними властивостями рішення можуть бути нормативними та індивідуальними. У нормативному рішенні відображаються питання, які обов'язкові для виконання всією судовою системою. Таким, наприклад, є рішення «Про порядок здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо конфлікту інтересів в діяльності суддів та інших представників судової системи та його врегулювання». Індивідуальні рішення складаються з різних питань і стосуються окремих посадових осіб судової влади України (наприклад, Рішення Вищої ради правосуддя про звільнення суддів або переведення судді з одного суду до іншого). Текст індивідуального рішення складається із вступної частини, в якій констатується стан питання, що розглядається в рішенні, і розпорядчої (тобто те, що встановила Рада й особи, які готували це рішення. Розгляд питання (справи) закінчується ухваленням рішення; ухвали, протокольні ухвали Вищої ради правосуддя – це процесуальні документи, пов'язані з відкриттям справи, зупиненням провадження у справі, залишенням заяви без розгляду та її поверненням, а також поверненням дисциплінарної скарги. Рішення Ради чи Дисциплінарної палати про відкладення розгляду справи ухвалюється без виходу до нарадчої кімнати та заноситься до протоколу засідання (протокольна ухвала); Голова Вищої ради правосуддя, реалізуючи свої адміністративні повноваження, видає накази та розпорядження – за своєю сутністю це розпорядчі документи, які видаються Головою як реалізація його адміністративних повноважень на правах єдиноначальності та в межах компетенції. Наказ набуває чинності з моменту його підписання, якщо інший термін не вказано в його тексті, та діє доти, доки не буде скасований або поки не буде виконаний чи поки не закінчиться термін його дії, вказаний у самому наказі. Розпорядження видаються з метою оперативного вирішення поточних проблем, пов'язаних із діяльністю Вищої ради правосуддя; Вища рада правосуддя має право ухвалювати рішення стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності, рішення про звільнення судді з посади; рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; рішення про переведення судді з одного суду до іншого, рішення про відрядження судді до іншого суду того самого рівня і спеціалізації; рішення про припинення відставки судді [8].

Слушно наголошує І. Бенедисюк, що судова влада має позбулася політичного впливу. В цьому аспекті головною складовою є політична незалежність Вищої Ради правосуддя. Адже саме вона відповідає за формування суддівського корпусу, за прийняття остаточних рішень, щодо призначення кандидатів на посади суддів та внесення відповідних подань про призначення суддів Президенту; за звільнення суддів з посади; за переведення судді з одного суду до іншого; ухвалення рішень стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності; ухвалення рішень про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя. Також Вища рада правосуддя надає згоду на затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом. Вища рада правосуддя є єдиним органом, який здійснює дисциплінарні провадження щодо суддів. Крім того, ВРП відповідає за незалежність судової влади та здійснює механізми організації бюджетних процесів у судовій владі» [9].

Таким чином, права та обов'язки Вищої ради правосуддя, які складають її адміністративно-правовий статус дозволяють зробити українську судову владу незалежною та неупередженою, що на високому рівні захищають права, свободи та законні інтереси громадян нашої держави.

Висновки. Отже, адміністративно-правовий статус Вищої ради правосуддя - це взаємопов'язаний між собою комплекс адміністративних прав та обов'язків, що призначений для забезпечення незалежності судової гілки влади України, а також для формування високопрофесійного суддівського корпусу на цих засадах з метою справедливого забезпечення прав, свобод та законних інтересів громадян нашої держави й надання їм своєчасного, якісного, справедливого, незалежного та неупередженого правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови: в 11 томах. Том 9, 1978. Стор. 671.
2. Скаун О. Теорія прав і держава: підручник. Київ. Алерта. 2011. 524 с.
3. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник. Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. Т. 1. 592 с., с. 209
4. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Про Вищу раду правосуддя. Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII. Голос України 2017 № 1.

6. Голобутовський Р. Адміністративно-правове регулювання статусу Члена Вищої Ради Правосуддя. *Юридичний вісник* 1 (50) 2019. С. 67–71.

7. Чому в Україні не працює Вища рада правосуддя? Свідомі. 2023. <https://svidomi.in.ua/page/chomu-v-ukraini-ne-pratsiuiie-vyshcha-rada-pravosuddia>

8. Кічмаренко С. Поняття та зміст адміністративно-правового забезпечення незалежності судової влади в Україні. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2016. № 1. С. 33–38.

9. Бенедисюк І.: ВРЮ ухвалила історичне для української судової влади рішення – про реорганізацію Вищої ради юстиції у Вищу раду правосуддя. Вища рада правосуддя Офіційний веб-сайт. 2020. URL: <http://www.vru.gov.ua/news/1947>

УДК 242.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.1.16>

ВАРХОВ А.Г.

ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

TASKS AND FUNCTIONS OF THE ADMINISTRATIVE-LEGAL MECHANISM OF INTERACTION BETWEEN SUBJECTS OF THE SECURITY AND DEFENSE SECTOR TO ENSURE NATIONAL SECURITY

Визначено, що основним загальним завданням адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є реалізація окремого напрямку державної політики у цій сфері, що має прояв у нормативному, інституційному, методологічному супроводі суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо їхньої спільної діяльності під час виконання ними функціональних обов'язків. Уточнено, що конкретні завдання цього механізму є прямо залежним від того, які завдання стоять перед тими суб'єктами, які мають взаємодіяти. Зазначено, що у системному вияві такі завдання доповнюються також такими як: розвиток міжвідомчих відносин; впорядкування процедур обміну інформацією, у тому числі попередження витоку та захист такої, що є державною таємницею; координація дій за звичайних умов та під час реагування на кризові ситуації; ефективне використання ресурсного забезпечення; запровадження системного мислення задля прийняття ефективних рішень та належного їхнього виконання, створення умов для вчасного реагування на різні рівні та види небезпек (у тому числі потенційних); запровадження нових інструментів комунікації та співпраці, у тому числі використовуючи новітні технології; оптимізація процедур підготовки та перепідготовки кадрів, запровадження системи мотивації для досягнення спільних результатів тощо.

Сформовано, що досліджуваний механізм виконує декілька функцій, які умовно згруповано у три блоки. Перша група – базові функції (регулятивна, координаційна). Друга група – цільові функції (інституційна, контрольно-наглядова, забезпечувальна). Третя група – спеціальні функції (стабілізаційна, адаптаційна, прогностична).

Ключові слова: адміністративно-правовий механізм, взаємодія, забезпечення безпеки, забезпечення національної безпеки, механізм, національні інтереси, сектор безпеки й оборони.